DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.16918987 ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ ବିଭବ

ସନ୍ଦିପ୍ତା ପାଢୀ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ମଣିଷର ବାସ୍ତବ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନର କାଳ୍ପନିକ ଗଦ୍ୟ କାହାଣୀ ହେଉଛି ଉପନ୍ୟାସ। ସମାଜରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ମଣିଷ ଜୀବନର ଏକ ଅଖଣ୍ଡ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ର ଏଥିରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥାଏ। ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦୃଷ୍ଟିଭଂଗୀ ଓ ଜୀବନାଭୂତି ଏହାର ଗଳ୍ପ ବା ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗରେ ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ। ଏଣୁ ଏଥିରେ ଅସମ୍ଭବ, ଅପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ବା କଥାବସ୍ତୁକୁ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇ ନଥାଏ। ଅତଏବ ଏହାର ଗଳ୍ପ ବା କାହାଣୀ ସର୍ବଦା ବାସ୍ତବ ଓ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ। ଏହାଦ୍ୱାରା ଉପନ୍ୟାସ କାହାଣୀ ବିସ୍ମୟୋଦ୍ଦୀପକ ଓ କୌତୂହଳପ୍ରଦ ହୋଇଥାଏ। କାହାଣୀ ବା ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗର ସଫଳତା ଉପନ୍ୟାସର ସଫଳତା ଆନୟନରେ ବିସ୍ତୃତ ମୁଖ୍ୟସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ହେତୁ ଏହାକୁ ଉପନ୍ୟାସର ଆତ୍ମିକ ବିଭବ ଭାବେ ଆଲୋଚକମାନେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି। ଏହାଦ୍ୱାରା ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କର ଶୈଳ୍ପିକ ପ୍ରତିଭାର ମୂଲ୍ୟାୟନ କରାଯିବା ସହିତ ଉପନ୍ୟାସରେ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବିଚାର କରାଯାଇଥାଏ। କାହାଣୀ (Plot) କାଳାନୁକ୍ରମରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିବା ଘଟଣାସ୍ରୋତ, ଯାହା ପାଠକର କୌତୂହଳ ଜାଗ୍ରତ କରେ ତାହା ଆଖ୍ୟାନଭାଗ ବା କାହାଣୀ (Plot) ଭାବରେ ପରିଚିତ। ଏହା ଉପନ୍ୟାସର ମୂଳଭିତ୍ତି ଭାବରେ ଗୃହୀତ। ଉପନ୍ୟାସ ଏତାଦୃଶ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଠିଆହୋଇ ପାଠକ ପାଖରେ ଉପନୀତ ହୁଏ ଓ କଥା କହେ। ଏଣୁ କଥାକୁହା ଉପନ୍ୟାସ ପାଇଁ କଥାବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ। ମଣିଷ ଜୀବନର ନିଛକ ପ୍ରତିଛବି ଉପନ୍ୟାସର ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗ ବା କାହାଣୀରେ ଫୁଟିଉଠେ ବୋଲି ଆଲୋଚକମାନେ ଉପନ୍ୟାସକୁ ଜୀବନରୂପୀ ରାସ୍ତାର ଧାବମାନ ଦର୍ପଣ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି। ସଫଳ ଆଖ୍ୟାନଭାଗ ବା କଥାବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ବା ଗଳ୍ପ ଉପରେ ଉପନ୍ୟାସର ସଫଳତା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ। ସାଂପ୍ରତିକ କାଳରେ ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ ବିନ୍ୟାସର ଧାରା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ମଧ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଗତାନୁଗତିକ ପଥ ଛାଡ଼ି ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ ମାନବ ଜୀବନର ସାମଗ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟ ରୂପାୟନ କରିବାରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି ସତ; ମାତ୍ର ପ୍ଲଟ ବା କାହାଣୀକୁ ପରିହାର କରି କେହିକେବେ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିବାରେ ସଫଳତା ଲାଭ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି। କାରଣ କାହାଣୀ ବା ପ୍ଲଟ ରୂପୀ ଆତ୍ମିକ ରୂପବିଭବ ବ୍ୟତିରେକ ଉପନ୍ୟାସ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ଏଣୁ ମୁଖ୍ୟ କାହାଣୀ (Main plot) ସହିତ ଉପକାହାଣୀ (Sub-plot)ର ମଧୁର ସମନ୍ୱୟରେ ଏକ ସାର୍ଥକ ଉପନ୍ୟାସ ପରିକଳ୍ପନା ବ୍ୟତିରେକ ଉପନ୍ୟାସର ସୃଷ୍ଟି ଅସମ୍ଭବ ବ୍ୟାପାର।

ଉପନ୍ୟାସର ଆତ୍ମିକ ବିଭବ ଆଖ୍ୟାନବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ଏକ ବିଶେଷ ଉପାଦାନ। ଏହା ଉପନ୍ୟାସକୁ ପଠନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣା ଦିଏ ଓ ଶେଷ କରିବା ପାଇଁ କୌତୂହଳ ଜାତ କରିବା ସମେତ ପାଠକ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ପଢ଼ି ରହିପାରେନା। ଆରମ୍ଭ, ଘଟଣା ପ୍ରବାହ, ଶୀର୍ଷବିନ୍ଦୁ, ଘଟଣାର ସଂକୋଚନ ଓ ପରିସମାପ୍ତି କ୍ରମରେ କାହାଣୀକୁ ସୁସଜ୍ଜିତ କରି ଉପନ୍ୟାସକାର ସୃଷ୍ଟିକରେ ଉପନ୍ୟାସ। ସୁଚିନ୍ତିତ କାହାଣୀ ବା ଗଳ୍ପଟିଏ ନିର୍ବାଚିତ କରି ଉପନ୍ୟାସଟିଏ ଲେଖିବା

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ
Quick Response Code:
Available online at : https://pracheenews.com/
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.16918987
Article No - BPP00320

ଯୋଗାଯୋଗ : ସନ୍ଦିପ୍ତା ପାଢୀ, ଗବେଷିକା, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ, ମହାରାଜା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଂଜଦେଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ବାରିପଦା, ମୟୂରଭଂଜ
Email: sandiptaparhi5@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0000-4948-2512

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୫.୦୪.୨୦୨୫	୧୨.୦୫.୨୦୨୫	୨୭.୦୬.୨୦୨୫	୧.୦୭.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ପାଢୀ, ସନ୍ଦିପ୍ତା, ୨୦୨୫। କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ ବିଭବ। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା: ଘ, ପୃଷ୍ଠା : ୫୦-୫୯।

ଆରମ୍ଭ କରିବା ପରେ ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ଲଟଟିକୁ କେଉଁ କେଉଁ ଘଟଣା ମଧ୍ୟଦେଇ ଗତି କରାଯାଇପାରିବ ଓ ତାହା ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଉପରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରେ। ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ବା ଉପନ୍ୟାସର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସୃଷ୍ଟିହେବା ସହିତ ଘଟଣାରେ ଦେଖାଦିଏ ଜଟିଳତା। ଉପନ୍ୟାସକାର ରଚନାର ଶେଷରେ ବା ଶୀର୍ଷବିନ୍ଦୁରେ ମିଳନ, ବିଚ୍ଛେଦ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ନିଷ୍କର୍ଷରେ ଉପନୀତ ହୋଇ କଥାବସ୍ତୁର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟାନ୍ତି। ତେଣୁ କାହାଣୀ ପରିବେଷଣରେ ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଦକ୍ଷତା ଉପରେ ରଚନାର ସଫଳତା ନିର୍ଭର କରେ। ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ସ୍ରଷ୍ଟା କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ଜଣେ ପ୍ରତିଭାବାନ ଶିଳ୍ପୀ। ତାଙ୍କର 'ଭ୍ରାନ୍ତି', 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ', 'କାଳୀବୋହୂ', 'ପରଶମଣି', 'ରଘୁ ଅରକ୍ଷିତ' ଇତ୍ୟାଦି ପାଞ୍ଚଗୋଟି ସଫଳ ଉପନ୍ୟାସ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ଗନ୍ତାଘରକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରି ଗଢିତୋଳିଛି। ସେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଗୋଟି ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ। ସେ ଦୁଇଟି 'ଚିତ୍ରପଟ' ଓ 'ମା' ଓ ପୁଅ' ନାମରେ ପରିଚିତ। ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପନ୍ୟାସ ଦ୍ୱୟର ପ୍ରାପ୍ତଅଂଶରୁ ଲେଖିକାଙ୍କ ଗଳ୍ପ ବିନ୍ୟାସ ବା କାହାଣୀ ଅଂଶ ପାଠକଲେ ତାଙ୍କ କାହାଣୀର ଭାବବସ୍ତୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ। ଅତଏବ ଉପନ୍ୟାସର ଆତ୍ମିକ ବିଭବ କଥାବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ବିନ୍ୟାସ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ତାଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ ସମୂହର କାହାଣୀ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ କରାଯାଇଅଛି ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ଉପନ୍ୟାସ, କାହାଣୀ, ବା ଆଖ୍ୟାନବସ୍ତୁ, 'ଭ୍ରାନ୍ତି', 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ', 'କାଳୀବୋହୂ', 'ପରଶମଣି', 'ରଘୁ ଅରକ୍ଷିତ', 'ଚିତ୍ରପଟ' ଓ 'ମା' ଓ ପୁଅ

ବିଷୟବସ୍ତୁ :

ଉପନ୍ୟାସ ହେଉଛି ଏକ ସୃଜନଶୀଳ ସୃଷ୍ଟି ବା ନିର୍ମାଣ କଳା, ଯାହା ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଜୀବନକୁ ଦେଖେ, ବିଶ୍ୱକୁ ଦେଖେ, ଜୀବନ ସହ ବିଶ୍ୱର ନିତ୍ୟ ସଂପର୍କ ନିରୂପଣ କରେ। ଏହା ଜୀବନ ପରି ଦିଗନ୍ତବିସ୍ତାରୀ, ଜୀବନର ନିତ୍ୟନୂତନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ବହୁ ବୈଚିତ୍ର୍ୟରେ ଏହା ସ୍ୱୟଂସଂପୂର୍ଣ୍ଣ। ଏକ କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତଶୀଳ ସାରସ୍ୱତ ବିଭବ ଭାବରେ ଏହାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ସ୍ଥିତି ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ବିଦ୍ୟମାନ। ଏଥିରେ ମଣିଷ ଜୀବନର ସୁବିସ୍ତୃତ ରହସ୍ୟଘନ ରୂପ ମର୍ମରିତ ହୋଇଥାଏ। ଜୀବନ ଓ ସମାଜର ବାସ୍ତବ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିବା ଦିଗରେ ଉପନ୍ୟାସ ଯେଉଳି ପ୍ରୟାସ କରିଥାଏ, ସେଭଳି ଭାବରେ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଭାଗ ପ୍ରକାଶ କରିପାରେ ନାହିଁ।

ଏଣୁ ଆଲୋଚକମାନେ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟକୁ ବିବିଧ ବିଶେଷଣ ଦ୍ୱାରା ଅଭିଷିକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି। କିଏ ଉପନ୍ୟାସକୁ ଶାଖା ପଲ୍ଲବାକୀର୍ଣ୍ଣ ଜଟିଳ ବନସ୍ପତି କହିବାବେଳେ, ଅନ୍ୟ କେହି ଏହାକୁ 'ପକେଟ ଥିଏଟର' ଓ କେତେକେ ଉପନ୍ୟାସକୁ 'ମହାକାବ୍ୟ' ଆଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି। ଏପରି ରଚନାରୁ ମଣିଷ ଜୀବନ, ସମାଜ ଜୀବନ, ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତିର ଯଥାର୍ଥ ଆଭାସ ମିଳେ ବୋଲି ଔପନ୍ୟାସିକ ଥାକେରୀଙ୍କ ଭାଷାରେ- "If you understand your own age read the works of fiction produced it."[୧] ଏଣୁ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଉପନ୍ୟାସର ସୀମା ବ୍ୟାପକ। ଆମ ଭିତରର ଓ ବାହାରର କଥା ହିଁ ଆମେ ଉପନ୍ୟାସରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥିବା ଦେଖୁ। ମଣିଷ ଜୀବନର ଅଥଳ ରହସ୍ୟକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧି କରି, ତାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିବା ଉପନ୍ୟାସକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ତଥାପି ଏହି ସାର୍ବଜନୀନ ସାରସ୍ୱତ ସୃଷ୍ଟିର ରୂପବିଭବ ବା ଏହାର ଶିଳ୍ପକଳାକୁ ବିଦ୍ୱାନମାନେ ଆକଳନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉପନ୍ୟାସର ଆତ୍ମିକ ଦିଗ ଓ ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି।

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ର ଅଗ୍ରଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା। ଉପନ୍ୟାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ପୂର୍ବ ପରଂପରାର ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ନୂତନ ଆଭିମୁଖ୍ୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ସ୍ରଷ୍ଟା ଭାବରେ ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରନ୍ତି ଯୁଗଜନ୍ମା ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି। ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ଚାରିଗୋଟି ଉପନ୍ୟାସ ଯଥା- 'ଛ'ମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ', 'ମାମୁଁ', 'ଲଛମା' ଓ 'ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ' ହେଉଛି ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ଜଗତର ରତ୍ନମାଳା। ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଭା ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା ପରେ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଆଦର ବଢିଯାଏ। ତାଙ୍କର ବିଷୟବସ୍ତୁ ପରିକଳ୍ପନା, ବର୍ଣ୍ଣନା ଚାତୁରୀ, କଳାକୁଶଳତା ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ପ୍ରଦାନ କରେ। ମାନବ ଜୀବନର ସୁଖଦୁଃଖ, ହାନୀଲାଭର ନିଖୁଣ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରି ଫକୀର ମୋହନ ତାଙ୍କ ରଚନାରେ ମାନବ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟାକୁ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ସେସବୁର ପରିସମାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ପଥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି। ତାଙ୍କର ରଚନା ଶୈଳୀ, ସମାଜ ଚେତନା, ସଂସ୍କାରଶୀଳ ଭାବ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟର ଲେଖକ ଲେଖିକାମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ। ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ତରୁଣ ସାହିତ୍ୟିକ ଦଳର ଗଠିତ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ମୁକୁର 'ଉପନ୍ୟାସ ମାଳା' ବାଣୀବିନୋଦ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା ଦିଗରେ ଅଧିକ ଭରସା ପ୍ରଦାନ କରେ। ଏଣୁ

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ କେତେଜଣ ଲେଖକ ଲେଖିକା ଆଗଭର ହୁଅନ୍ତି ଓ ରଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଏ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀଙ୍କ ସ୍ଥାନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଧରାଯାଏ । ନାରୀ ଲେଖିକା ଭାବେ ତାଙ୍କୁ ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ କଥାକାର ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଏଥିନିମନ୍ତେ ପୁରୀର 'ମହିଳାବନ୍ଧୁ ସମିତି' ତାଙ୍କୁ 'ଉତ୍କଳ ଭାରତୀ' ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଅଛନ୍ତି ।[୨]

ଉତ୍କଳ ଭାରତୀ କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀଙ୍କ ଲେଖନୀରୁ 'ଭ୍ରାନ୍ତି', 'ପରଶମଣି', 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ', 'କାଳୀବୋହୂ', 'ରଘୁ ଅରକ୍ଷିତ', 'ଚିତ୍ରପଟ' ଓ 'ମା' ଓ ପୁଅ' ନାମରେ ସାତଖଣ୍ଡି ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରାଯାଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।[୩] କାରଣ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଯେଉଁ କେତେଜଣ ଔପନ୍ୟାସିକ ଏପରି ସାରସ୍ୱତ କଳା ରଚନାରେ ମନୋନିବେଶ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସର ଶିଳ୍ପବିଧି ତୁଳନାରେ କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ କୌଣସି ଉପନ୍ୟାସର ଶୈଳ୍ପିକ ମୂଲ୍ୟ ଆଦୌ ନିମ୍ନମାନର ନୁହେଁ କିମ୍ବା ଉପନ୍ୟାସ କଳାର ସାମଗ୍ରିକ ରୂପବିଭବ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କଦାପି ନିମ୍ନମାନର ନୁହେଁ । ଏଣୁ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ଆତ୍ମିକ ଓ ଆଙ୍ଗିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ସେସବୁ ରଚନାର ମହତ୍ତ୍ୱ ନିରୂପଣ ଏକାନ୍ତ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମନେହୁଏ ।ଏହା ଗୋଟିଏ ବଳିଷ୍ଠ ସମାଜର ଭାଷା ଓ ଭାବର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଭାବରେ ପରିଚିତ । ସ୍ୱକୀୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତଥା ମୌଳିକ ସତ୍ତା ରକ୍ଷାକରି ଏହା ପାଠକ ସମାଜକୁ ନିଜସ୍ୱ ଦୀପ୍ତି ଓ ଦ୍ୟୁତିରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ କରେ । ଏତାଦୃଶ କ୍ଷମତା ହାସଲ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉପନ୍ୟାସ ତା'ର ଆତ୍ମିକ ଓ ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗକୁ ସଫଳୀକୃତ କରିବା ଏକାନ୍ତ ବିଧେୟ । ଏଣୁ ଉପନ୍ୟାସର ଆତ୍ମିକ ଓ ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗ ଯଥା କାହାଣୀ ବା ଆଖ୍ୟାନଭାଗ (Plot), ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ (Characterization), ଦେଶକାଳ ଓ ପରିବେଶ ବା ବାତାବରଣ (Atmosphere), ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବା ମର୍ମବାଣୀ ବା ଭାବ (Thought), ଭାଷା ଓ ସଂଳାପ (Language & Dialogue), ଶୈଳୀ (Style) ବା (Diction), (ଛ) ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ (Conflict), (ଜ) ବର୍ଣ୍ଣନା ବିଳାସ ବା ବର୍ଣ୍ଣନାର ବର୍ଣ୍ଣବିଭା ସହିତ ଜଡ଼ିତ କେତେକ ଆଲୋଚକ, ଲେଖକଙ୍କ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଓ ନାମକରଣର ଯଥାର୍ଥତାକୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସଂଯୁକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗ ବା କାହାଣୀ (Plot) କାଳାନୁକ୍ରମରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିବା ଘଟଣାସ୍ରୋତ, ଯାହା ପାଠକର କୌତୂହଳ ଜାଗ୍ରତ କରେ ତାହା ଆଖ୍ୟାନଭାଗ ବା କାହାଣୀ (Plot) ଭାବରେ ପରିଚିତ । ଏହା ଉପନ୍ୟାସର ମୂଳଭିତ୍ତି ଭାବରେ ଗୃହୀତ । ଉପନ୍ୟାସ ଏତାଦୃଶ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଠିଆହୋଇ ପାଠକ ପାଖରେ ଉପନୀତ ହୁଏ ଓ କଥା କହେ । ଏଣୁ କଥାକୁହା ଉପନ୍ୟାସ ପାଇଁ କଥାବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ମଣିଷ ଜୀବନର ନିଛକ ପ୍ରତିଛବି ଉପନ୍ୟାସର ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗ ବା କାହାଣୀରେ ଫୁଟିଉଠେ ବୋଲି ଆଲୋଚକମାନେ ଉପନ୍ୟାସକୁ ଜୀବନରୂପୀ ରାସ୍ତାର ଧାବମାନ ଦର୍ପଣ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସଫଳ ଆଖ୍ୟାନଭାଗ ବା କଥାବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ବା ଗଳ୍ପ ଉପରେ ଉପନ୍ୟାସର ସଫଳତା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ସମୟକ୍ରମେ ଘଟିଥିବା ଘଟଣାର ବିବରଣୀ ଯାହା ଗଳ୍ପ ଭାବରେ ପରିଚିତ, ତାହା ସମାଜ ବା ସାମାଜିକ ମଣିଷ ଜୀବନରେ ଘଟିଥାଏ । ସାଧାରଣ ପାଠକ ଏହି ଗଳ୍ପ ବା କାହାଣୀ ପାଇଁ ଉପନ୍ୟାସ ପାଠ କରିବାକୁ ବିଶେଷଭାବେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏଣୁ କୁହାଯାଏ କାହାଣୀ ବା ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗ ହେଉଛି ଆରୋହୀ ଏବଂ ଉପନ୍ୟାସ ହେଉଛି ବାହକ । ଉପନ୍ୟାସ ସର୍ବଦା କାହାଣୀଟିଏ ବହନ କରିଚାଲିଥାଏ ଏବଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ତା'ର ଧର୍ମ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଘଟୁଥିବା ଘଟଣାବଳୀକୁ କାହାଣୀ ବା ଗଳ୍ପ କୁହାଯିବା ବେଳେ ଯେଉଁଭଳି ଭାବରେ ସେହି ଘଟଣାମାନ ଘଟେ ତା'ର ବର୍ଣ୍ଣନା ହେଉଛି ପ୍ଲଟ (Plot) । ଗଳ୍ପ ପାଠକର କୌତୂହଳ ଦମନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବାବେଳେ ପ୍ଲଟ୍ ପାଠକର ବୁଦ୍ଧି ଓ ସ୍ମୃତିର ପୁଷ୍ଟିସାଧନ କରିଥାଏ । କାହାଣୀର ବଳିଷ୍ଠତା ହେତୁ ଉପନ୍ୟାସ ସଫଳ ହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପାଠକ ଓ ପାଠିକା ଏପରି ରଚନା ପ୍ରତି ଆକର୍ଷିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏକଥା ସମାଲୋଚକ ଇ. ଏମ୍. ଫୋଷ୍ଟର ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ଉପନ୍ୟାସର ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁସବୁ ଘଟଣାମାନ ଘଟିଥାଏ ତାହା ପ୍ଲଟ ବା ଆଖ୍ୟାନ ଭାର ଜରିଆରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ମର୍ମରେ ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ ନିର୍ବାଚନ ବେଳେ ଔପନ୍ୟାସିକାଙ୍କୁ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଉପନ୍ୟାସରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଘଟଣା ଠାରୁ ପ୍ଲଟ ଯେପରି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ନହୁଏ ସେଥିପ୍ରତି ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କୁ ଦୃଷ୍ଟିଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । କଥାବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ବା ଗଳ୍ପର ଐକ୍ୟକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ଆଲୋଚକମାନେ ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ (Plot)କୁ ସରଳ ଓ ଯୌଗିକ ଭେଦରେ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଯେଉଁଠାରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ କାହାଣୀ ଥାଏ ତାକୁ ସରଳ ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ଏକାଧିକ କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥାଏ ତାକୁ ଯୌଗିକ କାହାଣୀ କୁହାଯାଏ । ଆଲୋଚକ ଡବ୍ଲୁ, ଏଚ୍. ହଡ଼ସନ ଏ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରି କହିଛନ୍ତି– "The plot of a novel may be simple or compound, that is, it may not be compound of one story only, or of two or more stories in combination."[୩] ଓଡ଼ିଆ କଥା ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚକ ଡକ୍ଟର

କୃଷ୍ଣଚରଣ ବେହେରାଙ୍କ ମତାନୁସାରେ- "ଉପନ୍ୟାସର ଏକାଧିକ ଗଳ୍ପ ଥାଇପାରେ। କିନ୍ତୁ ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ସାଧାରଣତଃ ଗୋଟିଏ ଥାଏ ମୁଖ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ଗୌଣ ଗଳ୍ପ। ଗୌଣଗଳ୍ପ ମୁଖ୍ୟ ଗଳ୍ପର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟେଙ୍ଗ ସ୍ୱରୂପ ଅର୍ଥାତ ମୁଖ୍ୟ ଗଳ୍ପରୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ନୁହଁନ୍ତି। ମୁଖ୍ୟ ଗଳ୍ପକୁ ପରିପୃଷ୍ଟ ଓ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ କରି ଏଗୁଡ଼ିକ ଶେଷରେ ସେହି ମୁଖ୍ୟଗଳ୍ପ ବା କାହାଣୀ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଇ ଥାଆନ୍ତି। ଉପନ୍ୟାସ ଶେଷରେ ସମସ୍ତ ଗଳ୍ପର ସମନ୍ୱୟସିଦ୍ଧ ପରିଣତି ସଂଘଟିତ ହୋଇଥାଏ।"[୪] ଉପନ୍ୟାସର ଉପସ୍ଥାପନା ପଦ୍ଧତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କଥାବସ୍ତୁ ବା ପ୍ଲଟକୁ Panoramic ଓ Science ଏପରି ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥିବା ବେଳେ ବିନ୍ୟାସ ପଦ୍ଧତି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଉପନ୍ୟାସର ଗଳ୍ପକୁ ବୃତ୍ତାକାର, ସରଳାକାର ଓ ହର୍ମ୍ୟାକାର ଏପରି ତିନିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ବୋଲି ଆଲୋଚକମାନେ ମତପୋଷଣ କରିଅଛନ୍ତି। ଉପନ୍ୟାସର ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗ ବା କାହାଣୀ ବା ପ୍ଲଟ ରଚନାରେ ନାନା ପ୍ରକାର ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇପାରେ ବୋଲି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଆଲୋଚକ ରାବାର୍ଟ ଲିଡେନ୍ ମତପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ ମତରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ନିଜ ଜୀବନର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ କିମ୍ବା ଶୁଣିଥିବା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଷୟକୁ ବା ଶୁଣିଥିବା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବିସ୍ତାର କରି କାହାଣୀ ରଚନା କରିଥାଆନ୍ତି। କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଘଟଣା ଲେଖକର ମନରେ ଯେଉଁ ଆଲୋଡନ ସୃଷ୍ଟି କରେ ସେସବୁକୁ କଳାକୁଶଳତାର ସହିତ ଏକତ୍ରିତ କରି ଉପନ୍ୟାସ କାହାଣୀ ବା ଗଳ୍ପ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇପାରେ।

ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ଲଟ୍ ବା ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗ ସଂପର୍କରେ ନିଜସ୍ୱ ବିଚାରକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଆଲୋଚିକା ଡକ୍ଟର ଲାବଣ୍ୟ ନାୟକ କହନ୍ତି- "ଲେଖକ ଯେ କୌଣସି ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କରୁ, ପ୍ଲଟ୍‌ଟି ଯେପରି ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରାଣବନ୍ତ ହେବ, ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ନିହାତି ଆବଶ୍ୟକ। ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ୍ଧତି ଏହାହିଁ ଦାବି କରେ, କାରଣ ଘଟଣା ଗୁଡ଼ିକର ଶିଥିଳ ସଂଯୋଜନା ଦ୍ୱାରା ପାଠକର ଉତ୍କଣ୍ଠା ଯେପରି ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଓ ଘଟଣାର ପୂର୍ବାପର ସମ୍ବନ୍ଧ ରକ୍ଷା କରିହୁଏ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଘଟଣା ସଂଗଠନକୁ ଜୋରଦେଇ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ସଂଯୋଜନାରେ ପ୍ଲଟ୍ ନିର୍ମାଣ କରାଗଲେ ପାଠକ ଉପଯୁକ୍ତ ଆନନ୍ଦ ପାଏ ନାହିଁ।"

ସାଂପ୍ରତିକ କାଳରେ ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ ବିନ୍ୟାସର ଧାରା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଗତାନୁଗତିକ ପଥ ଛାଡ଼ି ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ ମାନବ ଜୀବନର ସାମଗ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟ ରୂପାୟନ କରିବାରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି ସତ; ମାତ୍ର ପ୍ଲଟ ବା କାହାଣୀକୁ ପରିହାର କରି କେହିକେବେ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିବାରେ ସଫଳତା ଲାଭ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି। କାରଣ କାହାଣୀ ବା ପ୍ଲଟ ରୂପୀ ଆତ୍ମିକ ରୂପବିଭବ ବ୍ୟତିରେକ ଉପନ୍ୟାସ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ଏଣୁ ମୁଖ୍ୟ କାହାଣୀ (Main plot) ସହିତ ଉପକାହାଣୀ (Sub-plot)ର ମଧୁର ସମନ୍ୱୟରେ ଏକ ସାର୍ଥକ ଉପନ୍ୟାସ ପରିକଳ୍ପନା ବ୍ୟତିରେକ ଉପନ୍ୟାସର ସୃଷ୍ଟି ଅସମ୍ଭବ ବ୍ୟାପାର। ଉପନ୍ୟାସର ଆତ୍ମିକ ବିଭବ ଆଖ୍ୟାନବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ଏକ ବିଶେଷ ଉପାଦାନ। ଏହା ଉପନ୍ୟାସକୁ ପଠନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣା ଦିଏ ଓ ଶେଷ କରିବା ପାଇଁ କୌତୂହଳ ଜାତ କରିବା ସମେତ ପାଠକ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ପଢ଼ି ରହିପାରେନା। ଆରମ୍ଭ, ଘଟଣା ପ୍ରବାହ, ଶୀର୍ଷବିନ୍ଦୁ, ଘଟଣାର ସଂକୋଚନ ଓ ପରିସମାପ୍ତି କ୍ରମରେ କାହାଣୀକୁ ସୁସଜ୍ଜିତ କରି ଉପନ୍ୟାସକାର ସୃଷ୍ଟିକରେ ଉପନ୍ୟାସ। ସୁଚିନ୍ତିତ କାହାଣୀ ବା ଗଳ୍ପଟିଏ ନିର୍ବାଚିତ କରି ଉପନ୍ୟାସଟିଏ ଲେଖିବା ଆରମ୍ଭ କରିବା ପରେ ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ଲଟଟିକୁ କେଉଁ କେଉଁ ଘଟଣା ମଧ୍ୟଦେଇ ଗତି କରାଯାଇପାରିବ ଓ ତାହା ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଉପରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରେ। ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ବା ଉପନ୍ୟାସର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସୃଷ୍ଟିହେବା ସହିତ ଘଟଣାରେ ଦେଖାଦିଏ ଜଟିଳତା। ଉପନ୍ୟାସକାର ରଚନାର ଶେଷରେ ବା ଶୀର୍ଷବିନ୍ଦୁରେ ମିଳନ, ବିଚ୍ଛେଦ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ନିଷ୍କର୍ଷରେ ଉପନୀତ ହୋଇ କଥାବସ୍ତୁର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟାନ୍ତି। ତେଣୁ କାହାଣୀ ପରିବେଷଣରେ ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଦକ୍ଷତା ଉପରେ ରଚନାର ସଫଳତା ନିର୍ଭର କରେ। ଏହି ମର୍ମରେ ଉପନ୍ୟାସର ଆତ୍ମିକ ବିଭବ ନାରୀ ଔପନ୍ୟାସିକା କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ସାବତଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନାର 'ଶିଳ୍ପବିଧି'ରେ କିପରି ଭାବରେ ଅନୁସୃତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଗୁଡ଼ିକ ସଫଳତା ଆଣିଦେଇଛି ତାହା ବିଚାର କରାଯାଉ। ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ସ୍ରଷ୍ଟା କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ଜଣେ ପ୍ରତିଭାବାନ ଶିଳ୍ପୀ। ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କ ସମସାମୟିକ ସ୍ରଷ୍ଟା ଭାବରେ ସେ ଜଣାଶୁଣା। ଅତଏବ ଉପନ୍ୟାସର ଆତ୍ମିକ ବିଭବ କଥାବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ବିନ୍ୟାସ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ତାଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ ସମୂହର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ନିମ୍ନମତେ କରାଯାଇପାରେ।

କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀଙ୍କ 'ଭ୍ରାନ୍ତି' ଏକ ସୁଖପାଠ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି। ଏଥିରେ ଜମିଦାର କନ୍ୟା ଶେଫାଳୀ ଓ ଅନଙ୍ଗ ମୋହନଙ୍କ ପାରସ୍ପରିକ ଆକର୍ଷଣ, ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଚକ୍ରାନ୍ତକାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମାନସିକ ବିଭ୍ରାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଲେଖିକା ପରିସମାପ୍ତିରେ ପୁନର୍ମିଳନ ଘଟାଇଛନ୍ତି। କଥାବସ୍ତୁ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏହା ଏକ ପ୍ରେମମୂଳକ କଥାବସ୍ତୁ ଉପରେ ଆଧାରିତ। ଆତ୍ମିକ ଭାବଧାରାଟି ଚିରାଚରିତ କାହାଣୀ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପରିବେଶରେ ଲେଖିକାଙ୍କ କ୍ରମବିନ୍ୟାସ ଘଟଣା ଗୁଡ଼ିକର ସଫଳତା

ରହିଛି ଓ ଘଟଣା ପ୍ରବାହରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ଉତ୍କଣ୍ଠା ତଥା ପଞ୍ଚସଂଧିର ରୂପ ଦେଇ ବିଷୟ ବିନ୍ୟାସ ଗତିଶୀଳ ହୋଇଛି। ଏଣୁ ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ଏହାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟକୁ ଆଦୌ ଅବହେଳା କରାଯାଇ ନପାରେ।ଜମିଦାର ହରିହର ଛୋଟରାୟଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଇନ୍ଦୁମତୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଳିତ ନିଃସ୍ୱ ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅନଙ୍ଗମୋହନ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ପରି ବଢ଼ିଉଠେ ଜମିଦାର ଉଆସରେ। ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବନ୍ଧ୍ୟା ଇନ୍ଦୁମତୀର କୋଳମଣ୍ଡନ କରନ୍ତି ତା'ର ଶାରଦୀୟ ଶଶୀକଳାତୁଲ୍ୟ କନ୍ୟା ଶେଫାଳୀ। ଜମିଦାର ହରିହର ଓ କର୍ମଚାରୀ ଅନଙ୍ଗମୋହନର ପିତା ଘନଶ୍ୟାମ ବହୁବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁସାରେ ପରସ୍ପରର ସନ୍ତାନଙ୍କ ବିବାହ ଓ ଅନଙ୍ଗମୋହନ ହରିହରଙ୍କ ସଂପତ୍ତିର ମାଲିକ ହେବାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ସମୟ ଗଡିଚାଲେ। ଶେଫାଳୀକାର ଜନ୍ମର ତିନିବର୍ଷ ପରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରନ୍ତି ଘନଶ୍ୟାମ ବାବୁ। ଜମିଦାର ଉଆସରେ ଅନଙ୍ଗମୋହନ ଓ ଶେଫାଳିକା ବଢ଼ିଚାଲନ୍ତି। ଅନଙ୍ଗମୋହନ ଜଣେ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର ଏବଂ ସେ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଆଇନ୍‌ରେ ସ୍ନାତକ ଉପାଧି ହାସଲ କରନ୍ତି। ଶେଫାଳିକା ତାକୁ ଅଧ୍ୟୟନ ପଥରେ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନ କରେ। ଅଧ୍ୟୟନ ନିମନ୍ତେ ଅନଙ୍ଗମୋହନ ଦୁଇବର୍ଷ ଗାଁରେ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥିବା ହେତୁ ସେମାନଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ପଡ଼େ ଭଟ୍ଟା। ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଖଳଚରିତ୍ରର ଭୂମିକା। ଶେଫାଳିକାର ବାନ୍ଧବୀ ମାଳତୀ ଏବଂ ତା'ର ବାପା ସନନ୍ଦଙ୍କ ଚକ୍ରାନ୍ତ କ୍ରମେ ଶେଫାଳୀକାର ବିବାହ ହୁଏ ଜମିଦାର ପୁଅ ନଟବର ରାଉତରାୟ ସହିତ। ଏପରି କର୍ମ କରିବାରେ ବାନ୍ଧବୀ ମାଳତୀ, ଅନଙ୍ଗମୋହନକୁ ପାଇବାର ଆଶା ବଳବତ୍ତର ରହେ। ମାତ୍ର ମାଳତୀ ଆଶା-ଆଶାରେ ରହିଯାଏ। ଶେଫାଳୀର ପ୍ରତାରଣାରେ ଆଘାତ ପାଇ ଅନଙ୍ଗମୋହନ ଗାଁକୁ ନଆସି ଧର୍ମମାଗରେ ଆଶ୍ରିତ ହୋଇ ଚାଲିଯାଏ କାଶୀ। ନିଜର ଭଲପାଇବାକୁ ଅନଙ୍ଗମୋହନଙ୍କ ଠାରୁ ବଦଳାଇ ନଟବର ଆଡ଼କୁ ନେଇଥିବାରୁ ଶେଫାଳିକା ଅନୁତପ୍ତା ହୁଏ ଏବଂ ସ୍ୱାମୀର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଆନମନା ହେବା ସହିତ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ ହୋଇପଡେ। ପରିସ୍ଥିତିର ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ମୋଡ଼ରେ ଶେଫାଳିକାର ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ସରଜୁବାଳା ଦିଦି ଅନଙ୍ଗମୋହନଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଶେଫାଳିକାର ମାନସିକ ତଥା ଶାରୀରିକ କଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅବଗତ କରାନ୍ତି। ଅନଙ୍ଗମୋହନ ଗାଁକୁ ଫେରି ଶେଫାଳିକା ଆରୋଗ୍ୟ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା'ର ସେବାଯତ୍ନ କରନ୍ତି। ପ୍ରେମୀଯୁଗଳ ବୁଝିପାରନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କର ବିଚ୍ଛେଦର କାରଣ ଥିଲା ମାଳତୀ ଏବଂ ତା'ର ପିତାମାତାଙ୍କର ପ୍ରରୋଚନା। ଭୁଲ୍ ବୁଝାମଣାର ଜୁଆର ଅତିକ୍ରମ କରି ସେମାନେ ବିବାହ କରନ୍ତି ଏବଂ ସୁଖରେ କାଳତିପାତ କରନ୍ତି। ଏହି ପ୍ରେମ କାହାଣୀ ଗ୍ରାମୀଣ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ଆଭିଜାତ୍ୟ, କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଳନାୟକତ୍ୱ ଏବଂ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ମନୋଭାବ ଆଦି ସମସ୍ତ ବିଭାବକୁ ଆଧାର କରି ରଚିତ ହୋଇଛି।

କାହାଣୀର ପ୍ରାରମ୍ଭ ଜମିଦାର ପରିବାରର ଅନଙ୍ଗମୋହନଙ୍କୁ ପାଳିବା ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଶେଫାଳିକାର ଜନ୍ମହେବା ଓ ଅନଙ୍ଗମୋହନର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟରେ ଗଳ୍ପର ପ୍ରବାହ ଗତିଶୀଳ। ମାଳତୀ ଓ ତା'ର ପିତାଙ୍କ ଚକ୍ରାନ୍ତ ଏବଂ ଜମିଦାରଙ୍କ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ମନୋଭାବ ମଧ୍ୟରେ କାହାଣୀର ଶୀର୍ଷବିନ୍ଦୁକୁ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି। ଗ୍ରନ୍ଥିମୋଚନ କ୍ରମରେ ପ୍ଲଟର ଗତି ହୋଇଛି ଶେଫାଳିକାର ଅସୁସ୍ଥତା ଓ ପିତାଗୃହରେ ବସବାସ କରିବା ତଥା ସରଜୁବାଳାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ। ପରିସମାପ୍ତିରେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମିଳନରେ ଗଳ୍ପକଳାର ପରିସମାପ୍ତି ହୋଇଛି। ଉପନ୍ୟାସର ଗତିଶୀଳତାରେ କେଉଁଠି ହେଲେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ। ଘଟଣାର ସଜ୍ଜିକରଣରେ କୌଣସି ଜଟିଳତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ। ଉପନ୍ୟାସ ସୁଲଭ ବର୍ଣ୍ଣନାର ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ରୂପ ସହିତ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ଉତ୍କଣ୍ଠାର ଉପସ୍ଥିତି ଏଥିରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ବର୍ଣ୍ଣନାର ଅତିରଂଜନ ଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ ନାହିଁ। ଗୌଣ କଥାବସ୍ତୁ କେବଳ ସାମୟିକ ବିଚ୍ଛେଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସଂଯୋଜିତ ହୋଇଛି। ଏଣୁ କାହାଣୀ ବା ପ୍ଲଟ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ 'ଭ୍ରାନ୍ତି' ଉପନ୍ୟାସର ଆତ୍ମିକ ରୂପକାହାଣୀ ବେଶ୍ ଜୀବନ୍ତ ଓ ଯୁକ୍ତିସଂଗତ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯିବାରେ କୌଣସି ବିରୋଧାଭାଷ ନାହିଁ।

କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀଙ୍କ ଅନ୍ୟତମ ଉପନ୍ୟାସ 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ' ସମସାମୟିକ ରାଜନୈତିକ ପଟ୍ଟଭୂମିରେ ଏକ ସମର୍ଥ ପରିପ୍ରକାଶ। ଏଥିରେ ଜାତୀୟବାଦ, ସମାଜସଂସ୍କାର ତଥା ନାରୀ ସାକ୍ଷରତାର ଚିତ୍ର ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି। 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ' କଥାବସ୍ତୁ ସମୟୋପଯୋଗୀ ଭାବନାର ଆଶ୍ରୟରେ ହୋଇଉଠିଛି ପ୍ରାଣବନ୍ତ ଓ ଜୀବନ୍ତ। ନାରୀଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର, ପରଦା ପ୍ରଥାର ଉଚ୍ଛେଦ, କୁସଂସ୍କାର ଦୂରୀକରଣ, ବିଲାତି ବସନ ପରିତ୍ୟାଗ, ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ବାର୍ତ୍ତା ଆଲୋଚ୍ୟ 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ'ରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି। 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ' ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ ବା ପ୍ଲଟରେ ମୁଖ୍ୟ ଓ ଗୌଣ କଥାବସ୍ତୁର ଅବତାରଣା କରାଯାଇଛି। ଗାନ୍ଧୀବାଦ, ନାରୀଜାଗରଣ, ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ନିଶା ନିବାରଣ ଆଦି ଭାବନା ଦ୍ୱାରା ଦେଶର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିବାର ପ୍ରୟାସ ନେଇ ଲେଖିକା ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କଥାବିନ୍ୟାସରେ ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିବା ବେଳେ ଗାଉଁଲୀ ମୁଖରା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ରତନୀ ଜୀବନର ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଗୌଣ କଥାବସ୍ତୁ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି।

ମାଆ ଗେହ୍ଲୀର ଝିଅ ରତନୀ କଳିହୁଡୀ, ଦୁଃସାହସୀ। ମାଆ ମଧ୍ୟ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳି ଲଗାଇ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ପାଏ। ସ୍ଥାନୀୟ ଜମିଦାର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସମାଜ ସଂସ୍କାରରେ ଆଗ୍ରହୀ। ସେ ରତନୀର ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଗୁଣରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ତାକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପତ୍ନୀ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି। ବିବାହ ପରେ ରତନୀର ଗୁଣାବଳୀରେ ଅକସ୍ମାତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ। ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହାୟତାରେ ସେ ଯେ କେବଳ ଲେଖାପଢ଼ା କରିଛି ତା'ନୁହେଁ, ସେ ଗାଁର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ କିପରି ସ୍ୱାକ୍ଷର ଓ ଶିକ୍ଷିତ ହେବେ ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ କାମ କରିଛି। ଗରିବ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ସୁଖଦୁଃଖରେ ଭାଗୀଦାର ହୋଇଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ବିପଦ ବେଳେ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରିଛି। ଧନୀ ଜମିଦାର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସରଳ ଜୀବନଯାପନ କରି, ଚରଖାରେ ସୂତାକାଟି, ହାତବୁଣା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି, ଗାଁରେ ସୂତାକଟା କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି। ମଦ ଦୋକାନ ଧ୍ୱଂସ କରି ନିଶା ନିବାରଣର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଛନ୍ତି। ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଜାରିରଖି ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିବା ସହିତ ଗାଁ ମଣିଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉନ୍ନତିର ବୀଜବପନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି। ତାଙ୍କର ଦୁଇପତ୍ନୀ ଉମା ଓ ରତନୀ ସହିତ ସେ ସପରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସଦେଇ ଭବିଷ୍ୟତର ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ ପରିକଳ୍ପନାରେ ହୋଇଛନ୍ତି ନିମଜ୍ଜମାନ। 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ' ଉପନ୍ୟାସର ଅନେକତ୍ର ହାସ୍ୟାତ୍ମକ ପରିବେଶକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଔପନ୍ୟାସିକା ହାସ୍ୟରସର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି ସତ; ମାତ୍ର ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଗ୍ରାମ୍ୟ ସ୍ୱରାଜ ଅନୁଚିନ୍ତା ଉପରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆଧାରିତ।

ଉପନ୍ୟାସର କଥାବସ୍ତୁରେ ଜଟିଳତା ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଗତିବେଗରେ ସମସ୍ତ ଧାରାରେ କୁନ୍ତଳା ଏହାର କଳେବରକୁ ବିମଣ୍ଡିତ କରିଛନ୍ତି। ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ପରିପ୍ରକାଶଗତ ଶିଥିଳତା ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତଣ୍ଠାକୁ ବେଶ୍ ବଳିଷ୍ଠ କରି ଗଢିତୋଳିବାରେ ଲେଖିକାଙ୍କ ପାରଦର୍ଶିତା ବାରିହୋଇପଡ଼େ। ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତି ଓ ନାରୀ ଜାଗରଣ ନିମିତ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ନାରୀ ଚରିତ୍ରର ପରିକଳ୍ପନା କରି, ଲେଖିକା ରତନୀ ପରି ଅତି ଆଦରର ମାନସ କନ୍ୟାର ସନ୍ଧାନ ଖୋଜିପାଇଛନ୍ତି। ସେ 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ' ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଔପନ୍ୟାସିକାଙ୍କ ଜଣେ ସମର୍ଥ କନ୍ୟାରତ୍ନ। ଉପନ୍ୟାସର ବିଷୟବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ଆଧାରରେ 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ'ର ପରିକଳ୍ପନା ବାସ୍ତବ ଓ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇଛି। ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ପରିକଳ୍ପିତ ସ୍ୱଦେଶୀ ଅନୁଚିନ୍ତନର ଗଳ୍ପକଳାରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସକୁ ବଡ଼ଗଳ୍ପ ନକହି ଉପନ୍ୟାସ କହିବା ଅଧିକ ସମୀଚୀନ। ଅତଏବ ପ୍ଲଟ ବା କାହାଣୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ 'ନଅତୁଣ୍ଡୀ' ଏକ ସଫଳ ଉପନ୍ୟାସ।

କଥାଶିଳ୍ପୀ କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀଙ୍କ ଅନ୍ୟତମ ଉପନ୍ୟାସ 'କାଳୀବୋହୂ'ର କଥାବସ୍ତୁରେ ଜଣେ ବାଲ୍ୟବିଧବାର କରୁଣ କାହାଣୀକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସହିତ ଲେଖିକା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ତଥା ସମାଜସଂସ୍କାରର ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଅଛନ୍ତି। ଅଚ୍ୟୁତ ମିଶ୍ରଙ୍କ କନ୍ୟା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସାତବର୍ଷ ବୟସରେ ବିବାହ ହୁଏ ପୀତାମ୍ବରକୁ। ଦଶବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ବିଧବା ହୁଏ। ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଦୁଃଖରେ ମର୍ମାହତ ହୋଇ ତା'ମାଆଙ୍କର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ। କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ପିତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ହରାଏ। ନିରାଶ୍ରୟା ହୁଏ ସୁନ୍ଦରୀ ବିଧବା ଲକ୍ଷ୍ମୀ। ସଂପତ୍ତି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମାତାଙ୍କ ଅବର୍ତ୍ତମାନରେ ସେ ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇଯାଏ। ତଥାକଥିତ ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନମାନେ ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ବିପଦ ମୁହଁକୁ ଠେଲିଦିଅନ୍ତି। କିଏ ନ ଚାହେଁ ତାକୁ କଳଙ୍କିନୀ କରାଇ ତା' ବିପୁଳ ସଂପତ୍ତିକୁ ଆତ୍ମସାତ କରିନେବାକୁ। ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଉପରେ ବିପଦ ଘନେଇ ଆସେ। ସାମାଜିକ ପ୍ରଥାର ବାଧ୍ୟବାଧକତା ହେତୁ ତାକୁ କଠୋର ସଂଯମ ଆଚରଣ କରି, ଧାର୍ମିକ ନୀତିନିୟମ ପାଳି, ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦିନରେ ଉପବାସ କରି, ଧଳାଲୁଗା ପିନ୍ଧି କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରସାଧନ ନକରି ଜୀବନ ବିତାଇବାକୁ ପଡ଼େ। ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ତା'ବାପାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଚାରିଜଣ ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ଭିତରେ ଜୀବନ କଟାନ୍ତି ଏବଂ ସମ୍ମାନସ୍ପଦ ବିବାହିତା ମହିଳା ରୂପେ ସାମାଜିକ ମାନ୍ୟତା ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି।

ମାତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ନୈତିକ ଦୁର୍ନୀତିଯୁକ୍ତ ପିତା ଅଚ୍ୟୁତ ମିଶ୍ରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ। ସଂପତ୍ତି ପାଇଁ ଚାଲେ ଟଣାଓଟରା। ଲକ୍ଷ୍ମୀର ସମବୟସ୍କା ସାବତମା' ରେବତୀ ଓ ଇନ୍ଦୁର ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ଲାଞ୍ଛନାର ଶିକାର ହୁଏ। ଅନ୍ୟତମ ବିମାତା 'ଶରଧା'ର ଭାଇ ନବଘନ ବିବାହିତ ଓ ଭଉଣୀ ଘରେ ଆଶ୍ରିତ ଥାଏ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଉପରେ ଲୋଲୁପଦୃଷ୍ଟି ପକାଏ। ସମାଜର ଚିରାଚରିତ ଅନ୍ଧ ବୁଝାମଣା ଅନୁଯାୟୀ ଅବଳା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଉପରେ ଦୋଷାରୋପ କରାଯାଏ। ଏକ ଦିଗରେ ବିମାତାମାନଙ୍କ ବାକ୍ୟବାଣ ଓ ନବଘନର ସ୍ତ୍ରୀ କୌଶଲ୍ୟାର ଈର୍ଷାରୂପକ ଅନଳରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ପ୍ରାଣ ଦଗ୍ଧ ହୋଇଛି। ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନପାଇ ନିଜର ସତୀତ୍ୱ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ସଂକଳ୍ପ କରି ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବୃନ୍ଦାବନ ଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ଶ୍ରେୟ ମଣିଛି। ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଏକ ଆଶ୍ରମରେ ଆଶ୍ରୟ ନିଏ। ସେଠାକାର ଅନ୍ତେବାସୀମାନେ ଭକ୍ତି ଓ ତିତିକ୍ଷାର ଛଳନା କରି ଇନ୍ଦ୍ରିୟପ୍ରବଣ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥିବାର ଦେଖି ଆଘାତ ପାଏ। ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ତ୍ରିଲୋଚନ ସହିତ ସେ "କଣ୍ଠୀ ବଦଳରେ ସମ୍ମତା ହୁଏ ନାହିଁ।" ହତାଶ ହୋଇ ସେ ଯମୁନା ନଦୀକୁ ଡେଇଁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରେ। ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ସ୍ୱାମୀ ସଦାନନ୍ଦ ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି। ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କ ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ

ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ଏବଂ ସେ ଅଧ୍ୟୟନ ସେବା ପ୍ରତି ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରେ । ସ୍ୱାମୀ ସଦାନନ୍ଦ ଥିଲେ ନାରୀମୁକ୍ତି ଓ ବିଧବା ବିବାହର ଜଣେ ମହାନ୍ ପ୍ରବକ୍ତା । ବିଧବା ବିବାହକୁ ନେଇ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ନାମକ ଜଣେ ଯୁବକ ତା'ର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପରିବାରର ଦୃଢ଼ ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ବିବାହ କରେ । ଉଭୟ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସମାଜସେବା ଲାଗି ନିଜ ନିଜର ଜୀବନକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି ଏବଂ ସୁଖ ସନ୍ତୋଷରେ ଜୀବନଯାପନ କରନ୍ତି । ଜଣେ କଳି ବାଲ୍ୟବିଧବା ଶେଷରେ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ସେବା ଏବଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ତୋଷମୟ ଜୀବନର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ରୂପକୁ ଆଲୋଚ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସରେ ଚିତ୍ରିତ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଔପନ୍ୟାସିକା 'କାଳୀବୋହୂ' ଉପନ୍ୟାସରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜୀବନର କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସହିତ ଆନୁସାଙ୍ଗିକ ଭାବରେ ମହାତ୍ୟାଗୀ ଦ୍ୱାରିକାନାଥ, ଓକିଲ ତଥା ଜମିଦାର ଅଭୟଚନ୍ଦ୍ର, ସ୍ୱାମୀ ସଦାନନ୍ଦ, ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ, ବର୍ଶୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ସରସ୍ୱତୀ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ସେବାତ୍ୟାଗ ଓ ସମାଜ ସଂସ୍କାରର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଜୀବନର ଦୁଇଗୋଟି ଦିଗକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସହିତ ତା'ର ନାରୀଧର୍ମର ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସେ ଯେଉଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଛି ତାକୁ ବେଶ୍ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଖଳଚରିତ୍ରର ଉପସ୍ଥାପନାରେ ସାବତମା'ମାନଙ୍କ ଭୂମିକା ଓ ନବଘନର ଔଦ୍ଧତ୍ୟକୁ ଜୀବନ୍ତ କରି ଗଢ଼ିତୋଳିଛନ୍ତି ଲେଖିକା । କଥାବସ୍ତୁର ପ୍ରାରମ୍ଭ, ପ୍ରବାହ, ଶୀର୍ଷବିନ୍ଦୁ, ଗ୍ରନ୍ଥିମୋଚନ ତଥା ପରିସମାପ୍ତିର ଧାରାକୁ ସୁନ୍ଦର ରୂପରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ଲେଖିକା ଉପନ୍ୟାସର କଥାବସ୍ତୁକୁ ସରସ, ସୁନ୍ଦର ତଥା ଚିତାକର୍ଷକ କରିଅଛନ୍ତି । କଥାବସ୍ତୁ ବା ପ୍ଲଟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ 'କାଳୀବୋହୂ'କୁ ବଡଗଳ୍ପ ନକହି ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଏକ ସାର୍ଥକ ଉପନ୍ୟାସ କହିବା ଏକାନ୍ତ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ।

ଉପନ୍ୟାସ 'ରଘୁ ଅରକ୍ଷିତ' କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀଙ୍କ ଏକ ସାମାଜିକ ଉପନ୍ୟାସ । ଏଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, ବାଲ୍ୟବିବାହ, ଜାତୀୟ ଜାଗରଣ, ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ, ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ଚିତ୍ର ଓ ନାରୀ ଜାଗରଣର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିବାର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ଆଲୋଚକମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଏକ ସତ୍ୟଘଟଣା ଉପରେ ଲିଖିତ ବଳିଷ୍ଠ ରଚନା । ନାରୀ କବୀଙ୍କ ଜୀବନୀଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏ ଉପନ୍ୟାସ ସତ୍ୟଘଟଣା ଆଧାରିତ ବୋଲି ଲେଖକ ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି ।୬ ଉପନ୍ୟାସର କଥାବସ୍ତୁ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ଏହା ମୁଖ୍ୟ ଓ ଗୌଣ କାହାଣୀକୁ ଆଧାର କରି ରଚିତ । ଜଣେ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଝିଅ ସୀତା ଏବଂ ଗରିବ ଅନାଥ ରଘୁନାଥ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରେମକୁ ଆଧାର କରି ଉପନ୍ୟାସର ଆଖ୍ୟାନବସ୍ତୁ ପରିକଳ୍ପିତ ହୋଇଛି । ସୀତାର ବାପା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମିଶ୍ର ଏତେ ମାତ୍ରାରେ ଲୋଭି ଯେ ନିଜ ପୁଅ ପାଇଁ ସୀତାକୁ ଦେଖିଆସିଥିବା ବୃନ୍ଦାବନ ଚୌଧୁରୀ ନିଜେ ସୀତାକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଚାହିଁଥିବାରୁ ସେଥିରେ ସେ ସମ୍ମତି ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ବଦ୍ଧ ପରିକର । ମାତ୍ର ବିବାହ ହୋଇପାରେନା । ଏହି ବିବାହ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବୃନ୍ଦାବନ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରେ । ତତ୍‌ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର, ଦିବାକର ମିଶ୍ର ନାମକ ଜଣେ ଜମିଦାର ଠାରୁ ଟଙ୍କାନେଇ ସୀତାକୁ ତା'ସହ ବିବାହ ପାଇଁ ବାଧ କରିଛି । ସୀତା ନୀରବ ନିଭୃତରେ ପ୍ରାଣ, ମନ, ହୃଦୟ ସବୁକିଛି ରଘୁନାଥକୁ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଭଗ୍ନ ହୃଦୟ ନେଇ ଦିବାକରକୁ ବିବାହ କରିଛି । ସୀତା ହୋଇଛି ତା'ର ତୃତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ । ତା'ର ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀ ଦ୍ୱାରା ଲାଞ୍ଛିତା ହୋଇ ଦୁଇଟି ସନ୍ତାନ ଛାଡ଼ି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଛି । ତା'ର ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଶଙ୍କରୀ ବିଭିନ୍ନ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ଓ ମୃତକଳ୍ପ ସଦୃଶ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରି କେବଳ ବଞ୍ଚିରହିଛି । କଟକ ଓ କଲିକତାରେ ଦିବାକରର ରକ୍ଷିତା ସଂଖ୍ୟା କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ । ସୀତା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ଜୀବନ ବଞ୍ଚି ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ବିଧବା ହୁଏ । ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଅନାଥ ରଘୁକୁ ଜଗନ୍ନାଥ କବିରାଜ ଏବଂ ସରସ୍ୱତୀ ପାଳନ୍ତି ଏବଂ ତାକୁ ନିଜର ପୁଅପରି ଦେଖୁଥିଲେ । ରଘୁନାଥ ମାୟାକୁ ବିବାହ କରେ ଓ ଖୁବ୍‌ଶୀଘ୍ର ମୃତଦାର ହୁଏ । ଅଦୃଷ୍ଟର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ରଘୁନାଥ ଜଣେ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତିରେ ପରିଣତ ହୁଏ ଏବଂ ସୀତାକୁ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଏ । ସୀତା ଏପରି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରେ ଏବଂ ଜଣେ ବିବାହିତା ମହିଳାକୁ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇ ପାପ କରିଥିବାରୁ ତାକୁ ଭର୍ତ୍ସନା କରେ । ରଘୁନାଥ ନିଜକୁ ଦେଶସେବାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦିଏ । ଏହି କଥାବସ୍ତୁ ସହିତ ରଘୁ ଚରିତ୍ରର ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତିପାଦନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଲେଖିକା ସାରସ୍ୱତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସନ୍ତାନ ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟବସାୟୀ ଚେମନଲାଲ ଓ ତାଙ୍କ ପରିବାରକୁ ସଂଯୋଜିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଚେମନଲାଲର ପୁତ୍ର ଲଛମନକୁ ଦେଶସେବା କର୍ମରେ ବ୍ରତୀ କରାଇ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ବିଧବା କନ୍ୟା ତୁକା ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଦେଶଭକ୍ତ ହେବାର ବୀଜବପନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏପରି ଘଟଣାର ବିନ୍ୟାସ କରି କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦୃଢ଼ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିବାର ଭାବନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଅଛି । ଉପନ୍ୟାସ 'ରଘୁ ଅରକ୍ଷିତ'ର କଥାବସ୍ତୁରେ ସାମଗ୍ରିକ ଭାବେ ସମସ୍ତ ଔପନ୍ୟାସିକ ପ୍ଲଟର ବିଭବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।

ଲେଖିକାଙ୍କ ଅନ୍ୟତମ ଉପନ୍ୟାସ 'ପରଶମଣି'ରେ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆଦ୍ୟ ଭାଗରେ ପୁରୁଷ ପ୍ରଧାନ ସମାଜରେ ନାରୀର ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କିପରି ଥିଲା ତାହା ଚିତ୍ରିତ କରିବାକୁ ଯାଇ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, ଅଜ୍ଞତା ତଥା ଶୋଷଣ କବଳରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତିଦେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟାସ କରିଅଛନ୍ତି ।

ନବବିବାହିତା ବିମ୍ବାଧର ପତ୍ନୀ ଲଳିତା ଶାଶୁଘରର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରିବାକୁ ଶତଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲାଞ୍ଛିତ ହୋଇଛି। ତା'ର ସ୍ୱାମୀ ବିମ୍ବାଧର ଛୁଟିରେ ଗାଁକୁ ଯାଇ କଷ୍ଟ ଓ ଲାଜରେ ମାଆକୁ ନୂତନ ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସହର ଆଣିବା କଥା ପଚାରେ; ହେଲେ ତାକୁ ନିରାଶ ହେବାକୁ ପଡ଼େ। କିଛିଦିନ ପରେ ଦଶହରା ଛୁଟିରେ ଖର୍ଚ୍ଚକମ୍ ନିମନ୍ତେ ଘରକୁ ଆସିପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ବିମ୍ବାଧର ଚିଠିଦେଇ ରହିଯାଏ କଟକରେ। ଲଳିତା ନୀରବରେ ତା'ର ଶାଶୁଙ୍କର ଗଂଜଣା ସହି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଘରବାହୁଡ଼ାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ। ଲାଞ୍ଛନା ଅମାନବୀୟ ତଥା ଅସହ୍ୟ ହେବାରୁ ଲଳିତା ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ ଏବଂ ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିର ତା' ସ୍ୱାମୀର ତେରବର୍ଷର ସାନଭାଇ ବୃନ୍ଦାବନ ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଚକ୍ରାନ୍ତ ପୂର୍ବକ ଭାଉଜକୁ ତାଙ୍କ ବାପଘରକୁ ଯିବାର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରି ଦିନେ ଲଳିତାକୁ ନେଇ ଭାଇ ପାଖରେ ଛାଡିଦିଏ। କଟକରେ ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନଯାପନ କରିନପାରି ବିମ୍ବାଧରର ଜୀବନ ଦୁର୍ବିସହ ହୋଇପଡେ। ସେ କୁସଂଗରେ ପଡି ମଦପିଏ ଏବଂ ବେଶ୍ୟାଳୟ ଯିବାକୁ ଉଚିତ ମଣେ। ଏପରି କର୍ମରେ ପଡିଲେ ଅନେକ ଧାରକରଜ କରି ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ତଥା ରୁଗ୍ଣ ହୋଇପଡ଼େ। ସ୍ୱାମୀକୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ଲଳିତା ନିଜର ଗହଣା ବିକ୍ରିକରି ସ୍ୱାମୀର ଋଣ ଶୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଓ ସେବାଯତ୍ନ ବଳରେ ବିମ୍ବାଧରକୁ ରୋଗମୁକ୍ତ କରାଏ। କିଛିଦିନ ପାଇଁ ବିମ୍ବାଧର ସବୁ ଖରାପ ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରିଆସେ ସତ, ମାତ୍ର ତା'ର ଚାରୋଟି ସନ୍ତାନ ପିତାର ଅର୍ଜିତ ପାପରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ ନପାରି ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରନ୍ତି। ଲଳିତା ଏପରି ଦୁଃଖ ଓ ଚିନ୍ତାରେ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ। ବୃନ୍ଦାବନର ଟିଉସନ ପଇସାରେ ଘର ଚଳାଇବା ସମ୍ଭବପର ହୁଏନା। ସେ ନିଜେ ବିବାହ ନକରି ପରିବାରକୁ ଚଳାଇବାର ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟାକରେ। ଶେଷରେ ବିମ୍ବାଧର କଠିନ ରୋଗରେ ପଡ଼ି ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବା ପରେ ଲଳିତା ତା'ର ସାଂସାରିକ ଜୀବନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ ଭାବେ ଜୀବନ କଟାଏ। ଶାଶୁ ନିଜର ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କଲାବେଳକୁ ସବୁକଥାର ପରିସମାପ୍ତି ହୋଇସାରିଥାଏ। କଥାବସ୍ତୁର ଏତାଦୃଶ ପରିସମାପ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଲେଖିକା ଏକ ସୁଖର ପରିବାର କିପରି ଧ୍ୱଂସମୁଖରେ ପତିତ ହୋଇଛି ତା'ର ରୂପ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି। ଏହି ଉପନ୍ୟାସର ଗଳ୍ପବିନ୍ୟାସ କରି କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ଓଡ଼ିଆ ପରିବାରର ଏକ ନିଖୁଣ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବା ସହିତ ନିଷ୍ଠୁର ଶାଶୁ ଓ ନଣନ୍ଦ ଚରିତ୍ରର ବିଭତ୍ସ ରୂପକୁ ପ୍ରକଟନ କରିଅଛନ୍ତି। ରଚନାର ଶୈଳ୍ପିକ ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖିକା ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ଲଟଗତ ସମସ୍ତ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରି ଏହି 'ପରଶମଣି'କୁ ଉପନ୍ୟାସର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି।

ଲେଖିକାଙ୍କ କଥାଗ୍ରନ୍ଥ 'ଚିତ୍ରପଟ'ର କଥାବସ୍ତୁ ଜଗନ୍ନାଥ ପାଟରା ଓରଫ ଯୋନାଥନ ପାତ୍ରର ଜୀବନ କାହାଣୀ ଉପରେ ଆଧାରିତ ନଅଗୋଟି ପରିଚ୍ଛେଦରେ ରଚିତ ଏକ ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପନ୍ୟାସ। ଏହି ନଅଗୋଟି ପରିଚ୍ଛେଦ ପାଠକଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଉପନ୍ୟାସଟିର କଥାବିନ୍ୟାସ ମଧରେ ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣତାର ସ୍ଥିତି ଥିଲେ ମଧ ଲେଖିକାଙ୍କ ଗଳ୍ପ ବିନ୍ୟାସର ତଥ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ। ଏଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ପ୍ରଣେତା ଡକ୍ଟର ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ପାଣିଗ୍ରାହୀ କହନ୍ତି- "ଏହା ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ହୋଇଥିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ଭଣ୍ଡାର ଅଧିକ ସମୃଦ୍ଧ ହୋଇଥାନ୍ତା।"[୬] ଏପରି ମତପ୍ରଦାନ ଅନ୍ତରାଳରେ ଲେଖକଙ୍କ 'ଚିତ୍ରପଟ' ଉପନ୍ୟାସର କଥାବସ୍ତୁ, ପୃଷ୍ଠଭୂମି, ଗତିଶୀଳତା ଓ ଲେଖିକାଙ୍କ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଥିବା ବିଷୟକୁ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପରିକଳ୍ପନାକୁ ଆଧାର କରି ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି ବୋଲି ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ହୁଏ। କଥାବସ୍ତୁ ବା କାହାଣୀ ବିନ୍ୟାସର ପରିପ୍ରକାଶରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଦନା ଓ ଗେହ୍ଲେଇର ବଡ଼ପୁଅ ଜଗନ୍ନାଥ ଓରଫ୍ ନାଥିଆ ଗାଁ ଚାଟଶାଳୀରୁ ପଢ଼ା ଶେଷ କରି କଟକ ମିଶନାରୀ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାବେଳେ ମାଆ ତା'ର ପୁଅ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ହୋଇଯିବାର ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ। ମୃତ ମହିଳା ଶବସତ୍କାର କରିବା, ସମାଜର ଲୋକଙ୍କ ସେବା କରିବା, ଅନାଥ କନ୍ୟା ଶଶୀ ଓ ସୁବାସୀକୁ ଆଶ୍ରାଦେବା ଆଦି କର୍ମରେ ଲିପ୍ତହେବା ନାଥିଆ ଶ୍ରେଣୀବିହୀନ ସମାଜ ଗଠନରେ ବିଭୋର। ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା, ଜାତିଭେଦ ପ୍ରଥା ତା'ଆଖିରେ ନିମ୍ନ ମାନସିକତାର ବିଭତ୍ସ ରୂପ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ। ଏଣୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପ୍ରତି ସ୍ୱତଃ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାବ ତା'ମନରେ ଜାଗିଉଠିଛି। ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଶଶୀ ନାମକ ଜଣେ ସୁନ୍ଦରୀ, ଶିକ୍ଷିତା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ରମଣୀକୁ ବିବାହ କରି କଲିକତାରେ ଚାକିରି କରି ତିନୋଟି କନ୍ୟା ସନ୍ତାନର ଜନକ ହୋଇ କିଛିଦିନ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ କାଳ କଟାଇଛି। ଅକାଳରେ ପତ୍ନୀ ଶଶୀର ମୃତ୍ୟୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଓରଫ୍ ଯୋନାଥନର ସୁଖର ସଂସାରକୁ ଧୂଳିସାତ୍ କରିଦେଇଛି। ଏପରି ମୁଖ୍ୟ କଥାବସ୍ତୁକୁ ନେଇ 'ଚିତ୍ରପଟ'ର ଚିତ୍ର ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଛି। ଗୌଣ କଥାବସ୍ତୁ ଭାବରେ ବୀରବାବୁଙ୍କ ପରିବାରର ବର୍ଣ୍ଣନା ମୁଖ୍ୟ କଥାବସ୍ତୁକୁ ପରିପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ସହାୟତା କରିଛି। ଏହି ପରିବାରକୁ ଲେଖିକା ଏକ ଆଦର୍ଶ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ପରିବାର ଭାବରେ ଚିତ୍ରଣ କରିଅଛନ୍ତି। ଏପରି ପରିବାରର ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଯାଇ କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ସେମାନଙ୍କ ସେବା, ପରୋପକାରର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି। ନୀରବାବୁ ବା ବୀର ବିକ୍ରମ ଜେନାଙ୍କ ସଂପର୍କରେ କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ଲେଖିଛନ୍ତି- "ସେ ବଡ଼ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ। ପରୋପକାରୀ। କୌଣସି ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ। ××× ଭୋଜନ ପାନରେ

ସଂଯମୀ, ବିଳାସହୀନ ଓ ସଦା ପରିଶ୍ରମକୁଶଳ ସୁଚରିତ୍ର ସଂପନ୍ନ ବୀରବିକ୍ରମ ପ୍ରକୃତରେ ବୀର ବିକ୍ରମ ଥିଲେ।"[୭]

ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମ କେବେ ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ। ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀର ସଂପର୍କ ଧର୍ମ ବା ଧନ ସଂପଦ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଏହି ସଂପର୍କକୁ ସାର୍ଥକ କରିପାରେ ନାହିଁ। ପରସ୍ପରର ମନର ମିଳନରେ ହିଁ ଏହି ବନ୍ଧନ ଦୃଢ଼ ହୁଏ, ସାର୍ଥକ ହୁଏ। ଲେଖିକା ଯୋନାଥନ ଓ ଶଶୀର ଜୀବନ ଚିତ୍ରରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି।

କାହାଣୀ ବିନ୍ୟାସ ବା ପ୍ଲଟକି ଶଶୀର ମୃତ୍ୟୁ ଓ ବଡ଼ଝିଅ ଲଳିତା ବିନୋଦର ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇ କୁନ୍ତଳାଙ୍କ ଲେଖନୀ ସ୍ଥଗିତ ହୋଇଛି। ଏହି ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲେଖାଟିକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ହେଲେ ପୁଣି ଲଳିତ ଓ ବିନୋଦର ପ୍ରେମ କାହାଣୀକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସେମାନଙ୍କ ସଂପର୍କର ପୂର୍ବରାଗ, ମିଳନ କିମ୍ବା ବିଚ୍ଛେଦର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି କାହାଣୀଟିକୁ ଶେଷ କରିବାକୁ ପଡିଥାନ୍ତା। ଫଳରେ ଗତାନୁଗତିକତା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୂତନତ୍ୱ ଲେଖାଟିରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନଥାନ୍ତା। ମାତ୍ର କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ଯେଉଁ ମାନସିକତାର ସ୍ରଷ୍ଟା; ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏକ ସୁଖକର ପରିଣତିକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କର ମିଳନରେ ଗଳ୍ପାଂଶର ପରିଣତି ଯେ ଘଟାଇ ଥାଆନ୍ତେ- ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ। ତେଣୁ ଅସମାପ୍ତ ବା ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପନ୍ୟାସ 'ଚିତ୍ରପଟ' ଶଶୀର ମୃତ୍ୟୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ; ତାହାହିଁ କଥାଗ୍ରନ୍ଥଟିର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତା ବୋଲି କହିଲେ ଭୁଲ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନିଆଯାଇ ପାରେ। ଅତଏବ ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ 'ଚିତ୍ରପଟ' ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିକାଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଏକ ସଫଳ ପ୍ଲଟ ବା କଥାବସ୍ତୁ। ଉପଲବ୍ଧ କାହାଣୀ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ଏହା ଔପନ୍ୟାସିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇ ନପାରେ।

'ମା ଓ ପୁଅ' କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀଙ୍କ ଅନ୍ୟତମ ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପନ୍ୟାସ। ଉପନ୍ୟାସଟିର ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ, ୩ୟ, ୪ର୍ଥ, ୫ମ, ଷଷ୍ଠ ଓ ସପ୍ତମ ପରିଚ୍ଛେଦ ସଂପର୍କରେ ସ୍ୱକୀୟ ମତ ତଥା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚିକା ବିଦୁଷୀ ସାହୁ କହନ୍ତି- "ଦିଲ୍ଲୀ ରହଣି ସମୟରେ ତାଙ୍କ କର୍ମବହୁଳ ବ୍ୟସ୍ତ ଜୀବନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଝଡ଼ଝଞ୍ଜା, ଅସୁସ୍ଥତା ଜନିତ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ହେତୁ ସେ ଏହି ସୃଷ୍ଟିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି। ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଲେଖାର ଧାରାରୁ ଏପରି ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ବିଷୟରେ ବିଚାରକଲେ ସ୍ପଷ୍ଟ 'ମା ଓ ପୁଅ' ଉପନ୍ୟାସର ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗକୁ ବେଶ୍ ବାରି ହୋଇପଡ଼େ।"[୮] 'ମା ଓ ପୁଅ'ର କାହାଣୀକୁ ନେଇ ଉପନ୍ୟାସଟି ଲିଖିତ ହୋଇଛି। ମା' ହେମବତୀ ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ କଲିକତା ଚାକିରି କରିବାକୁ ଯାଇଥିବା ସ୍ୱାମୀ କଳାଜ୍ୱରର ଶିକାର ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଛି। ଆତ୍ମୀୟଙ୍କ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ସର୍ବସ୍ୱ ହରାଇ ହେମବତୀ ପୁଅକୁ ମଣିଷ କରିବା ପାଇଁ ବିଡିବଳା କାମ କରି ପୁଅ ବିଜୟକୁ ପାଠ ପଢାଇଛି। ସାରଦାବାବୁ ଓ ପ୍ରଭାକର ବାବୁ ଏ ଦିଗରେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି। ଶିକ୍ଷକ ବ୍ରଜବାବୁ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ବିଜୟ ମଣିଷ ପରି ମଣିଷ ହୋଇଛି। ରମାନାନୀ ସହିତ ସାଥୀହୋଇ ହେମବତୀ ଦେଶର ଉନ୍ନତି କଥା ତଥା କଟକ ସହରର ରାଜନୀତିବାଲାଙ୍କ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ବିଷୟ ବିଶେଷଭାବେ ଚିନ୍ତାପ୍ରକଟ କରିଛନ୍ତି। ବଦାନ୍ୟ ଜମିଦାର ହରେନ୍ଦ୍ରବାବୁଙ୍କ ନୀତିନିଷ୍ଠ ଜୀବନଯାପନ କଥା ଓ ଲୋକଙ୍କୁ ବିପଦରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପ୍ରସଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି। ଜମିଦାରଙ୍କ ସାନଭାଇ ବଡ଼ଭାଇଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସୁରୁଚିଦେବୀ କିପରି ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନଯାପନ କରନ୍ତି ତାହା ଉପନ୍ୟାସ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି। ବାଲ୍ୟବିବାହ, କୁଟୀର ଶିକ୍ଷାଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ତନ୍ତୀ ସାହିରେ ଅଗ୍ନିନିର୍ବାପନ ତଥା ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି। ଏଥିରୁ ଜମିଦାରଙ୍କ ମହତ ପଣିଆର ରୂପ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ। ବଂଗୀୟ ନାରୀର ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ବିରୋଧ ମନୋଭାବ ସୁରୁଚି ଚରିତ୍ରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ସହିତ ବିରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିଜ ମାଆଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ଓଡ଼ିଶା ତ୍ୟାଗ କରିଛି ବଂଗୀୟ ଯୁବତୀ ସୁରୁଚି। ସୁରୁଚି ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳ ପ୍ରତି ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି କଟୂକ୍ତି ଓ ସୁରୁଚିର ଓଡ଼ିଶା ଛାଡ଼ିବା ପରେପରେ ଉପନ୍ୟାସର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ହଜିଯାଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ। ଲେଖିକା ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ଓଡ଼ିଶାର ସଂସ୍କୃତିଯୁକ୍ତ ଜୀବନର ଚିତ୍ର ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ବଂଗୀୟ ନାରୀମାନଙ୍କ ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନଯାପନ କଥା ପ୍ରକାଶ କରି ଦୁଇ ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ତଫାତ୍ ଭାବନାର ରୂପକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଉପନ୍ୟାସର ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଅଛନ୍ତି। ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଲେଖିକାଙ୍କ କଥାବିନ୍ୟାସରୁ 'ମା ଓ ପୁଅ' ଉପନ୍ୟାସରୁ ସ୍ୱଦେଶୀ ଚିନ୍ତା, ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରାଣତାର ପରିଚୟ ମିଳେ। ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ 'ମା ଓ ପୁଅ'ରୁ ଲେଖିକାଙ୍କ ସୃଜନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ। ମାନବୀୟ ପ୍ରେମର ପରାକାଷ୍ଠା, ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକର ସମାଜ ଗଠନରେ ସଂପୃକ୍ତି, ଧର୍ମାନ୍ଧତା ମଧ୍ୟରୁ ମୁକ୍ତିପ୍ରୟାସ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନର ସଂକଳ୍ପ, ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷ ଭାବର ଚିନ୍ତାଚେତନା ଏହି 'ମା ଓ ପୁଅ' ଉପନ୍ୟାସର ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗକୁ ବେଶ୍ ବଳିଷ୍ଠ କରି ଗଢିତୋଳିଛି। ଏଣୁ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର କରି କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ କୁନ୍ତଳାଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପରେ

ପ୍ରକାଶିତ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପନ୍ୟାସ ଦ୍ୱୟ ଆଖ୍ୟାନ ଭାଗ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏକ ଏକ ସାର୍ଥକ ଉପନ୍ୟାସ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. All about Fiction- By Thakery- Ist Edition, New York, Page-7.

୨. Theory of Novel- W. H. Hudson- 3 Edition Adenburg, page- 22.

୩. କଥା ସାହିତ୍ୟ- ଡକ୍ଟର କୃଷ୍ଣଚରଣ ବେହେରା, ଭଦ୍ରକ (୧୯୬୦), ପୃ-୩୫।

୪. ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କରେ- ଡ. ଲାବଣ୍ୟ ନାୟକ, ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା- ଭୁବନେଶ୍ୱର, ପୃ-୩।

୫. କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ଜୀବନ ଚରିତ- ଶ୍ରୀ ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର, ଗନ୍ଥମନ୍ଦିର, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ, ବାଲୁବଜାର, କଟକ-୨, ପୃ-୩୧୦।

୬. ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ- ଡ. ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର, ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ପୃ-୨୦୩।

୭. କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ- ସଂପାଦନା- ସାବିତ୍ରୀ ଦାଶ ଓ ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଦାଶ, ନବଦିଗନ୍ତ, ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ, ପୃଷ୍ଠା-୩୭୪।

୮. ଉତ୍କଳ ଭାରତୀ କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ- ସାରଳା ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ, କଟକ, ଗବେଷକ- ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର, ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକରୁ ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରବନ୍ଧ, ପୃ-୧୭୭ ରୁ ସଂଗୃହୀତ।

❖ ❖ ❖